

Lasse Berg och Stig Holmqvist: I Sven Hedins fotspår. Carlssons förlag. Stockholm 1993. 224 s.

Att år 1993 läsa om Sven Hedin är ett äventyr med många dimensioner och många perspektiv. Det är att läsa om en man som enligt Sten Selander var en "levande anakronism", skildrad av två moderna resenärer som förmår att beskriva mannen utan anakronistiska slängar, upptäcktsresanden som inte var en forskare i sträng akademisk mening, den ensamme heroen och nordeuropeiska nationers idol, ariern som var 1/8 jude och som bejakade sitt judiska arv och som samtidigt hylade Hitler. Hur går allt detta ihop?

Det märkliga med Bergs och Holmqvists bok är emellertid det faktum, att de i den lyckas skapa en trovärdig bild av denna sägenomspunne man och att de vid sidan om öknens besegrare lyfter fram en människa som, hur osannolikt det än kan låta, är bärare av ömsinhet och ödmjukhet.

Denna anmälan vilar på en personlig läsupplevelse. Jag läste boken i ett sträck vilket inte var vad jag väntat mig, en från början skeptisk läsare upp vuxen i Västsverige och med andra världskrigets norska nedslag i vardagen, med närmast avsky för det storsvenska och uppsvenska som personifierades av bl.a. Sven Hedin. Det har tagit många år av blockering innan forskaren och mannen blev reell verklighet och innan hans ovedersägliga kompetens som upptäcktsresande och kartograf upplevdes som en vetenskaplig prestation. (Sven Hedin som författare av ungdomsboken "Från pol till pol" tillhörde en genre för sig.)

Akademisk utbildning och bildning parad med omdöme är ingen given koppling. Hedin är ett extremt tydligt exempel på hur liten en stor man kan vara livet igenom eller hur stor en liten man kan vara. "Sven Hedin ensam hade äventyret till yrke och tomrummen på kartan till mantalsskrivningsort", skriver Sten Selander i det tal han höll, när han efterträdde Hedin i Svenska Akademien. I den vittra församlingen var han "som en vildkamel i en uppländsk hage", en man samtida med Marco Polo och Columbus. Hans vetenskapliga bragder får andra bedöma, men för en skrivbordsarbetare är det en otroligt fascinerande läsning att följa de fysiska och psykiska strapatser som drev honom och hans expeditioner in i terra incognita, men också att förundras över de doku-

ment över dagens erövringar som han under kvällar och nätter via penna och pensel bevarade åt en häpen eftervärld.

Vad som slår en kvinnlig läsare är den extremt manliga utformningen av hans liv. En ensam man som viger sitt nomadiska liv helt åt uppgiften, äventyret, som livet igenom bär på bilden av den drömkvinna som inte blev hans, som livet igenom stöttas av hängivna föräldrar och syskon och en solid svensk ämbetsmannaideologi.

Steg för steg, kamelernas eller hans egna, korsar han Takla-Makan-öknen, Tibets höjder, jagar den undflyende Lop-nor-sjön och skriver oupphörligt i impressionistisk stil om sina upplevelser i dagböckerna och gör vidunderligt vackra akvareller, som mer än något annat förmedlar öknens skönhet och tystnad som han lärde sig uppskatta och alltid längtade till. (Boken är f.ö. utomordentligt vacker in toto.)

Gossen Sven som fascinerades av Nordenskiöld och Vega-expeditionen uppfyller genom okuvlig mental konsekvens sina önskingar och geopolitiska drömmar, trogen sin tyska utbildning och i harnesk mot brittiska geografer, klarar inte mötet med giganten Strindberg och med ett modernt Sverige och drivs i sina politiska engagemang ut i sitt livs öken, men med en stoisk och konsekvent tillit till de insatser han gjort.

År 1914 skriver han om kyrkklockorna, som ringer in en förfärande era i den europeiska kulturens civilisation. Till samma kyrkklockor lyssnar hans i flera avseenden akademiske kontrast, den skånske filosofen Hans Larsson, i sina hemmabyar och de får också denne att grubbla över det ondas herravälde i människors sinnen.

På Hedins skrivbord fann familjen efter hans död ett tidningsklipp med Karin Boyes välbekanta dikt "I rörelse", skriven av en mycket ung kvinna. Berg och Holmqvist har haft modet och den goda smaken att låta denna dikt utan kommentarer bilda slutvinjetten över vandraren Sven Hedin. Med förundran och gripenhet läser man de välkända raderna som om de var skrivna om den man vars slutord i *History of the Expedition in Asia 1927-1935* lyder: "Likt glimrande diamanter tindrar stjärnorna över oss, vi tillfälliga gäster på denna planet, vilken själv oförtröttligt vandrar mot okända mål – ett stoftkorn i den eviga rymdens outgrundliga oändlighet."

Tordis Dahllöf